

Ministerie van Justitie

Directoraat-Generaal Wetgeving, Internationale Aangelegenheden en Vreemdelingenzaken

Directie Wetgeving

Postadres: Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

Aan de voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 100
2511 EX Den Haag
Telefoon (070) 3 70 79 11
Fax (070) 3 70 75 19
www.justitie.nl

Onderdeel	Sector straf- en sanctierecht	Bij beantwoording de
Datum	6 mei 2008	datum en ons kenmerk
Ons kenmerk	5541580/08/6	vermelden. Wilt u slechts
Onderwerp	Brief naar aanleiding van het Algemeen Overleg over het WODC-onderzoek naar godslastering d.d. 13 maart 2008	één zaak in uw brief behandelen.

Met deze brief doe ik namens het kabinet de toezegging gestand die ik heb gedaan tijdens het Algemeen Overleg met uw Kamer over het WODC-onderzoek naar godslastering, op 13 maart j.l., om in een brief nader in te gaan op enkele vragen die opkwamen tijdens het debat.

Hieronder zal als aangekondigd worden ingegaan op de mogelijkheden om de werking van artikel 147 Sr uit te breiden naar andere godsdiensten en levensovertuigingen. Tevens zal ik de vraag van mevrouw Halsema naar de mogelijkheden tot strafbaarstelling van geloofs- en gewetensdwang van een antwoord voorzien, en de vraag van de heer Van der Ham beantwoorden over de wenselijkheid van het behoud van de strafbaarstelling van majesteitsschennis.

De werking van de strafbaarstelling van godslastering

In het bovengenoemde Algemeen Overleg heeft een uitvoerige uitwisseling van gedachten plaatsgevonden over de grondwettelijke vrijheden van godsdienst en van meningsuiting, en de grenzen die in dat verband gelden. Van conflicten tussen deze vrijheden kan goed beschouwd geen sprake zijn, als wordt bedacht dat beide rechten zien op de bescherming van de persoonlijke waardigheid van mensen in de wijze waarop zij in vrijheid deelnemen aan de samenleving.

Vanwege het grote belang van de genoemde vrijheden, mag soms wel enig begrip en incassingsvermogen van burgers worden verlangd. Niet zonder reden strekt de vrijheid van meningsuiting zich mede uit tot uitingen die mogelijk schokkend zijn voor anderen. Maar hetzelfde recht op de vrijheid van meningsuiting kent ook duidelijke grenzen. Dat alles zomaar gezegd zou

moeten kunnen worden, miskent het respect en het begrip voor de ander die in een democratische samenleving voorop moeten staan. Uitingen die onnodig grievend zijn, die haatzaaien of aanzetten tot geweld komen op grond van de verdragsrechtelijke bepalingen, zoals artikel 10 van het EVRM, niet in aanmerking voor bescherming.

Tijdens het Algemeen Overleg werd dit uitgangspunt onderschreven door de woordvoerders van alle partijen. Een groot aantal van hen verbond daaraan tevens de gevolgtrekking dat uitingen waarmee gelovigen ernstig worden beledigd, ook strafrechtelijk moeten kunnen worden aangepakt. Verschillende woordvoerders stelden zich tevens op het standpunt, dat de strafbaarstelling van godslastering daarvoor niet nodig zou zijn. In hun ogen zouden de anti-discriminatiebepalingen van artikel 137c e.v. Sr voldoende bescherming bieden.

Deze laatste gedachte nu lijkt op een te ruime uitleg te berusten van hetgeen artikel 137c e.v. Sr naar de huidige stand van de jurisprudentie strafbaar stellen. Artikel 137c Sr bedreigt met straf het zich beledigend uitlaten *over* een groep mensen. Het is echter, gelet op huidige stand van de jurisprudentie omtrent artikel 137c Sr, de vraag of deze bepaling ook succesvol in stelling kan worden gebracht indien een uiting weliswaar beledigend is *voor* een groep mensen, maar niet gezegd kan worden dat de uiting de groep mensen als zodanig betreft. Hierbij moet ook worden bedacht dat de betreffende wetsartikelen dateren uit 1970, toen de diversiteit in levensovertuiging gering was en de bevolkingssamenstelling nog geen grote minderheidsgroepen kende. Het verschil is vooral relevant waar het gaat om ernstige beledigingen aan het adres van een godsdienst of levensovertuiging, zonder dat de gelovigen of aanhangers van een levensovertuiging met zoveel woorden worden genoemd. Mensen die zich in sterke mate verbonden voelen met een godsdienst of levensovertuiging, worden door dergelijke beledigingen ten diepste geraakt en dienen bescherming te vinden in de wet.

Vanwege de bovenaangehaalde ongewisheid blijft de strafbaarstelling van godslastering in mijn ogen van belang. Daarmee wordt erkend dat geloof iets van grote waarde voor velen in de samenleving is, en waar veel mensen zich ten diepste mee verbonden voelen.

Terecht werd tijdens het Algemeen Overleg evenwel opgemerkt dat de praktische werking van artikel 147 Sr op dit ogenblik beperkt is. De strafbaarstelling richt zich slechts op het belasteren van het opperwezen van een godsdienst. Niet alle godsdiensten kennen echter een opperwezen. Voorts is het onderscheid tussen godsdiensten en andere levensovertuigingen dat het artikel teweeg brengt, in onze huidige samenleving niet meer op zijn plaats. Daarnaast gelden er zware eisen ten aanzien van het bewijs van het delict, in het bijzonder met betrekking tot de bedoeling van de dader.

Zoals in het WODC-rapport is gesteld, biedt ons strafrecht bij deze stand van zaken weinig bescherming tegen krenking van godsdienstige gevoelens. Het is echter een taak van de overheid om bij zware beledigingen op te treden en aldus te voorkomen dat burgers dermate ernstig worden gegriefd dat bij hen gevoelens van angst en machteloosheid ontstaan. Het kabinet meent daarom

dat onderzocht dient te worden op welke wijze artikel 147 Sr beter bij kan dragen aan de gevoelde wens van bescherming. In dit verband zou mijns inziens kunnen worden gedacht aan twee wijzigingen van artikel 147 Sr.

De strafbaarstelling van artikel 147 Sr zou in de toekomst niet uitsluitend betrekking moeten hebben op het belasteren van een godsbeeld van een religie, maar op het zich beledigend uitlaten ten aanzien van een bepaalde godsdienst of levensovertuiging. Hiermee wordt recht gedaan aan de verscheidenheid in religie en levensovertuiging in onze samenleving en aan de grondwettelijk en verdragsrechtelijk verankerde gelijkwaardigheid van beide. Tevens wordt ervoor gezorgd, dat de bescherming die de bepaling biedt zich kan uitstrekken tot heilige boeken of andere kernwaarden van een godsdienst of levensovertuiging.

Voor de vormgeving van deze wijziging zou de Duitse strafbaarstelling van belediging van godsdienstige of levensbeschouwelijke gevoelens van anderen, tot voorbeeld kunnen strekken. In de strafbepaling, opgenomen in paragraaf 166 van het Strafgesetzbuch, wordt de nadruk gelegd op de bescherming van de openbare orde. Deze bepaling luidt: *Wer öffentlich oder durch Verbreiten von Schriften den Inhalt des religiösen oder weltanschaulichen Bekenntnisses anderer in einer Weise beschimpft, die geeignet ist, den öffentlichen Frieden zu stören, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.*

De tweede wijziging ziet op het verlaten van de subjectieve bedoeling van de dader als criterium voor de strafrechtelijke relevantie van het beledigen, ten gunste van een meer objectief te bepalen maatstaf. De nadruk zou mijn inziens gelegd dienen te worden op het openbare-orde karakter van de overheidsbemoening met het publieke debat. Dat ligt in de lijn van de vanoudsher geldende grondslag van artikel 147 Sr, de bescherming van de openbare orde, die echter sinds het Ezel-arrest van de Hoge Raad als het ware wordt overstemd door vereisten omtrent de subjectieve bedoelingen van de dader. Ook op dit punt kan inspiratie worden geput uit de Duitse strafbaarstelling, waarin het verstoren van de openbare orde centraal staat. Dit betekent dat het ingrijpen van de overheid gerechtvaardigd is in geval de belediging naar alle waarschijnlijkheid ernstige gevolgen zal hebben voor de openbare orde.

Op deze wijze kan er ook geen twijfel bestaan over de conformiteit van de aldus gewijzigde strafbepaling met artikel 10 EVRM, dat in het tweede lid de bescherming van de openbare orde als een van de gronden noemt voor een gerechtvaardigde beperking van de vrijheid van meningsuiting. Gecombineerd met het beoordelingskader dat op grond van de rechtspraak van het EHRM op dit punt geldt – de contextuele toetsing en de vraag of de uitingen onnodig grievend zijn – wordt eveneens verzekerd, dat serieuze kritiek op godsdiensten en levensovertuigingen op alle momenten mogelijk is.

Ik ben dan ook voornemens een wetsvoorstel tot wijziging van artikel 147 Sr in bovenvermelde zin te laten voorbereiden.

Geloofsdwang

Mevrouw Halsema sneed tijdens het Algemeen Overleg aan dat mensen die tot een bepaalde geloofsgemeenschap behoren zich soms niet vrij voelen zich van hun geloof af te keren, of keuzes te maken die tegen het geloof van de gemeenschap waartoe zij behoren, indruisen. Zij worden in sommige gevallen met geweld of bedreiging daarmee geconfronteerd, dat/die erop is gericht hen ertoe aan te zetten hun geloof trouw te blijven. Mevrouw Halsema stelde tijdens het debat voor een nieuwe norm toe te voegen aan het Wetboek van Strafrecht: een verbod op geloofs- of gewetensdwang die gepaard gaat met geweld of de dreiging daarvan. Zij vroeg of ik bereid ben artikel 184 Sr aan te vullen met strafbaarstelling van degene 'die een ander dwingt om godsdienstige, levensbeschouwelijke of ideologische opvattingen te belijden'.

Ik stel voorop dat ieder het recht heeft zelf zijn geloof of levensovertuiging te kiezen en zijn gedrag daarnaar te richten. Voorts staat het mensen in beginsel vrij om anderen te overreden een bepaald geloof of een bepaalde levensovertuiging aan te blijven hangen, of om andere te overreden zich tot een bepaald geloof of een bepaalde levensovertuiging te bekennen. Deze vrijheid kent een strafrechtelijke grens waar deze overreding de vorm aanneemt van of overgaat in een strafbaar feit, zoals bijvoorbeeld bedreiging, belaging en – in het ergste geval – geweldsdelicten. Ook 'dwang' is strafbaar. Artikel 184 Sr, waarnaar mevrouw Halsema in dit verband verwees, stelt in het eerste lid, onderdeel 1, strafbaar degene 'die een ander door geweld of enige andere feitelijkheid of door bedreiging met geweld of enige andere feitelijkheid, gericht hetzij tegen die ander hetzij tegen derden, wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden'.

Uit het artikel volgt dat iemand door geweld of bedreiging daarmee dwingen een bepaald geloof of een bepaalde levensovertuiging te belijden – hetgeen er immers in zal resulteren dat die persoon iets doet, laat en/of duldt – reeds strafbaar is. Een aanvulling van artikel 284 Sr in de zin dat het dwingen een godsdienstige, levensbeschouwelijke of ideologische opvatting te belijden afzonderlijk wordt benoemd, is daartoe niet nodig. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat indien de betrokkene niet zwicht voor het geweld of de bedreiging daarmee, sprake is van een strafbare poging.

Majesteitschennis en de belediging van een buitenlands staatshoofd

Ten slotte heeft de heer Van der Ham tijdens het Algemeen Overleg de vraag gesteld, of ik bereid was om een onderzoek te verrichten naar de wenselijkheid van het handhaven van het verbod op majesteitsschennis (artikel 111 Sr) en van het verbod een buitenlands staatshoofd te beledigen (artikel 118 Sr). Ik zie hier binnen het bestek van deze brief, die handelt over de grondwettelijke vrijheden in verband met godsdienst en levensovertuiging, geen aanleiding toe. Voorts dient te worden bedacht dat aan de genoemde strafbaarstellingen, op verschillende gronden, een duidelijke plaats toekomt in onze strafwet: ze zijn immers nauw verbonden met respectievelijk de bescherming van ons staatsbestel en het belang van goede internationale betrekkingen.

De Minister van Justitie,